

תורה נתנה בשלוש בריתות וברית מילה בשלוש עשרה בריתות

המשמעות של ג' בריתות שנתנה בהם תורה, הוא שכלליות התורה מקיפה את חיי האדם, ומכוונת אותו מה לעשות ואיך לעשות, בדברים שאין הטבע מורה להיפך שאין טבע לאכול בשר טרפה יותר מאשר שחווה, אך כריתת הברית היא בעצם ללכת נגד הטבע. וכך הוצרכו בזה יג' בריתות. ומשמעות יג' בכמה מקומות הוא ריבוי של גזמא. הינו מספר עשרוני וריבוי של פרטים, כלומר שני אופני הריבוי. והינו שברית המילה צריכה חיזוק תמידי. ואיננה ברית חד פעמית.

צריך שיאמר בה הודאה תחילה וסוף

בקשה. רחם ה' וכו' והרווח לנו מכל צרותינו. והנה ברכת הארץ פשוט שצריך לומר בה הודאה, שאין בח בעצם ברית הארץ אם לא שניתנה לנו. ומה שצריך לומר בה הודאה בסוף הוא להורות שההודאה שלנו איננה רק על הארץ, אלא אגב זה אנו באים להודות על כל מה שקיבלנו בעבר ובהווה ובע"ה בעתיד, במישור הכללי והפרטי.

הנה ברכה זו איננה ברכת הודאה אלא ברכת הארץ, וצריך ביאור מהיכן למדו שהיא ברכת הודאה. וכן מדוע אין הודאה בברכת הזן שמודה לה' על שבח הכנת המזון. ונראה לומר שהנה בתפילת שמו"ע יש שבח הודאה ובקשה. אלא שהבקשה באה לפני ההודאה. אך בברכת המזון הסדר שונה, ברכת הזן היא שבח, הארץ היא הודאה בונה ירושלים היא

וכל הפוחת מאחד הרי זה מגונה

הודאה שמכיר שהארץ ניתנה לו מאת הבורא יתברך. אמנם היה מקום לומר שאין בזה הודאה, אלא כיון שצריך להזכיר הרי הוא מזכיר, והבינו חז"ל שאין די בזה, אלא צריך שהאדם יכיר שהיא טובה **עבורו**. ולכך אם לא הזכיר תחילה וסוף הרי זה מגונה, שכביכול אינו רואה בזה טובה. מאידך עצם זה שמזכיר את הארץ יש בזה הודאה שהיא טובה עבורו. ו**סברת** המגן אברהם שצריך להחזירו שהודאה צריך לומר במפורש ולא ברמז. ויש אומרים שמקורו מהירושלמי. ועכ"פ באנו בזה לבאר את שתי הסברות.

מגן אברהם קפז, א כתב שאם לא אמר הודאה תחילה וסוף מחזירין אותו. ותמה הביאור"ל הרי בגמ' מבואר שהוא מגונה, והיאך משמע שמחזירין אותו. וצ"ע.

והנה יש לעיין אם לא אמר הודאה תחילה כיצד היה נוסח הברכה. כיצד אפשר להזכיר את הארץ ללא הודאה. ונראה שכך היה הנוסח "אתה הנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה" ולכאורה הוא דומה לשבח האמור בשמונה עשרה אתה חונן לאדם דעת שהוא שבת. ולכאורה עצם זה שאומר אתה הנחלת לאבותינו ארץ חמדה, ממילא יש בזה

כל החותם מנחיל ארצות בברכת הארץ

והאמורי על פי הפסוק ויתן להם ארצות גויים. אך הוא בור, הינו "שדה לא מעובדת" שהנוסח שתקנו חכמים עיבדו אותו חכמים לפי האמת ולפי עומק הענין והוא נשאר בנוסח מחודש ומפולפל, ולכך נקרא בור. וכן בעוד כמה נוסחאות בברכת המזון ובתפילה.

הטעם שהיה אפשר לחשוב לחתום באופן זה הוא שענין הנחלת הארץ הוא בכדי שיהיה ליהודים מקום לגור, אך אין זה עיקרה של ברכה אלא עיקרה של ברכה הוא מה שהארץ מיוחדת משאר ארצות שהנחיל את ארץ ישראל באופן מיוחד. ואפשר עוד לומר שארצות מתייחס לארץ החתי

מלכות בית דוד בכונה ירושלים

ענין הזכרת מלכות בית דוד צריך ביאור במה שייך לירושלים. והנה מקובל בכל העולם שיש עיר בירה. כלומר המלכות נמצאת בעיר מסוימת, וממנה מתפשטת המלכות לכל הממלכה. וירושלים נקראת עיר קדש, כיון שירושלים היא בעצם עיר הבירה של מלכות ה', ומלכות ה' בעולם מתנהלת בפועל על ידי דוד וזרעו. ובנין ירושלים ללא מלכות בית דוד היא כגוף בלא נשמה, **ואין לנו ענין ב"לאומיות" שאיננה מכח התורה!!! ועיין בהמשך מה שביארנו מדוע נשים אינן חייבות להזכיר מלכות.**

בפלוגתא אם הטוב והמטיב דאורייתא או לאו דאורייתא

במהות ברכת הארץ. שאם נאמר שברכת הארץ היא ברכת הודאה על שבחה של ארץ ישראל, אזי אפשר לומר ש"אשר נתן לך" מתפרש כברכת הודאה. אך אם נאמר שברכת הארץ היא ברכת **שבח** אי אפשר לכלול בה הודאה, שאי אפשר להוסיף מכח הייתור של אשר נתן לך דבר חדש שלא משתמע מגוף הענין.

נחלקו בברכת הטוב והמטיב אם היא דאורייתא או דרבנן. וראשית כל אין חולק על כך שביבנה נתקן הנוסח, אך אין זה אומר שביבנה חל החיוב. ועוד שגם למ"ד דאורייתא אין זה אומר שאי אפשר לכלול את הטוב והמטיב בברכת הארץ, וחלוקתה לברכה בפ"ע נעשתה ביבנה. וביסוד המחלוקת אם הטוב והמטיב דאורייתא או לא, נראה שנחלקו

אין חותמין בשמים

ונראה שזהו הנידון כאן אם חותמין בשמים או לא, וזו היתה סברת לוי שחלק על רבי וסבר שיש מקום לחתום בשמים. ורבי סבר שאם יחתום בשמים יראה הדבר כאילו צריך לומר את שניהם ומקצר ואומר את שניהם ביחד. כלומר יש כאן מחלוקת יסודית במה שאין עושין מצוות חבילות, האם דוקא כאשר באמת עושה שתי מצוות בבת אחת, או אפילו אם נראה שבא לכלול שנים יחד, אף שאין זו האמת.

והטעם מבואר לקמן משום שאין עושין מצוות חבילות חבילות.

צריך ביאור הרי מה שאין עושין מצוות חבילות הוא משום שלא תראה עליו כמשוי, אך כאן עד כמה שלא יזכיר מושיע ישראל בבונה ירושלים, לא יברך מושיע ישראל כלל ואין דומה לכל מקום שאין עושין מצוות חבילות חבילות.

אימתי בונה ירושלים ה' בזמן שנדחי ישראל יכנס

לכאורה אפשר לפרשו כענין הגמ' בתענית ה': לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא בירושלים של מטה. כלומר ירושלים הרוחנית לא תבנה עד שירושלים הארצית לא תבנה. ואם כן ברכת בונה ירושלים כוללת גם את ישועת ישראל.

ברית לפי שאינה בנשים מלכות לפי שאינה בנשים ועבדים

ירושלים, שהרי גם בזמן שירושלים היתה בתפארתה היו אומרים ברכת ירושלים, כמובן בנוסח אחר. אלא ענין מלכות דוד בבונה ירושלים, הוא שאנו מזכירים את זכות מלכות בית דוד בשביל שעל ידה נזכה לשפע מכוחה של ירושלים. והנשים שאינן שייכות במלכות, שאין להם דין להעמיד מלך אם כן אין להם זכות בכך שיש מלך בישראל, שהנשים אינן שייכות להמלכת המלך [כך פירש האור שמח].

צריכה שתי מלכויות לבר מדידה – ביאור שלושת המלכויות

ונראה שיש שני עניינים בהשלמה בברכה אחת.

א שאז הוא במטבע הברכה ולא בנוסח אריכות הברכה.
ב שלושת המלכויות הם שלושה עניינים במלכות. **א** מלך העולם. **ב** מלכנו. **ג** המלך הטוב והמטיב.
ונראה שהם שלושת הדרגות של המלכות. ראשית כל מלך העולם, ולא זו בלבד אלא שהוא מלכנו, שאנו ממליכים אותו מרצון כמו שנאמר ומלכותו ברצון קבלו עליהם. והמלך הטוב הינו שהוא מוליך את העולם לטוב.

ברוך שנתן ר"ח לעמו ישראל לזכרון – נידונים בדין זה

שנתקדש בכך שאסור להתענות בו ולהספיד בו. וכן נתקדש בעשיית מלאכה אצל הנשים שנהגו שלא לעשות בו מלאכה, ואף הגברים ממעטים בו קצת ממלאכה, כמבואר בגמ' במגילה, שבראשי חדשים מאריכים בקריאת התורה שאיננו יום מלאכה כל כך.

אבל פתח בהטוב והמטיב חוזר לראש יש לעיין מדוע אומר מטבע ברכה בפני עצמה, הרי בראשי חדשים כששכח יעלה ויבוא קודם שהתחיל מודים אומר יעלה ויבא בין רצה למודים.
ונראה שבאמת לאחר בונה ירושלים נסתיימה ברכת המזון אלא שתקנו להוסיף בה ברכות. ולכך יכול להוסיף בה ברכת השבת ויום טוב. אך כל זה הוא דוקא קודם שהתחיל הטוב והמטיב אך אם אמר הטוב והמטיב כבר סיים את ברכת המזון וממילא אין יכול להכניס את ברכת השבת לתוך מערכת הברכות. **אמנם** מצינו שיכול להוסיף על הנסים קודם שסיים, וכתב הלבוש שהוא משום שנחשב שרגיל לומר תחנונים אחר תפילתו. אך כיון שבלאו הכי אינו מעב, לכך יכול להוסיף שם. ועוד שכיון שעל הנסים דרבנן, ודאי יכול להוסיף בברכת הטוב והמטיב שהיא דרבנן. אך ברכת השבת שהיא דאורייתא יש לו להוסיף בברכה דאורייתא ולא בברכה דרבנן.

למימרא דר' מאיר חשיב ליה כזית וכו'

נושאים שונים בתכלית. לגבי זימון הנידון הוא מהו השיעור הקטן ביותר שיש בו חשיבות. ובזה כזית יש בו חשיבות **לאכילה**, וכביצה יש בו חשיבות **לשביעה**. אך לענין בשר קודש וחמץ מדובר **בחשיבות לסילוק** ובזה יש מקום לדון האם הולכים לפי חשיבותו לסילוק מחמת שמטמא אחרים ולכך רק כביצה חשוב לסילוק. או שמא חשיבותו לסילוק הוא משום שיכשלו בו ויאכלוהו ולכך השיעור בכזית.
ומה שנחלקו אף לגבי חמץ נראה לומר שהרי איתא התם לחד מאן דאמר **בשר קודש בכזית וחמץ בכביצה**, וכן דעת ר' נתן היא שבשר קודש וחמץ **בשני ביצים**. ועל כרחך שדין חמץ הסמיכו על דין בשר קודש, שבשר קודש יש בו דין חזרה, אך בחמץ אין בו דין חזרה אלא מעיקר הדין בביטול סגי.

צריך ביאור, לפי הצד בגמ' שנשים פטורות מברכת המזון אם כן מאי יליף מן הנשים. ושמא בזה גופא נחלקו האם נשים דאורייתא או דרבנן. ולגבי מלכות צריך ביאור הרי מה שמזכירים את המלכות בבונה ירושלים הוא משום שאנו מתפללים ומייחלים למלכות דוד בירושלים. וכי אין הנשים שייכות לתועלת של מלכות בית דוד. **וצע"ג**. **ונראה מבואר** מזה, שברכת בונה ירושלים אין עניינה **בקשה** להחזרת מלכות

צ"ב הרי מעיקר הדין לא היה צריך לומר אלא ברכה אחת אלוקינו מלך העולם הטוב ומטיב כיון שאינה נחשבת סמוכה לחברתה. ולא היה צריך להוסיף שום מלכות. וכל מה שמוסיף מלכות הוא רק משום דלאו אורח ארעא להשמיט מלכות בבונה ירושלים. אם כן מדוע צריך לומר עוד מלכות נוספת. ובתוס' כתבו שמשלימים את המלכות החסרה בברכת הארץ. וקשה מדוע לא ישלימו את המלכות בכל ברכה גופה. ומדוע אנו ממתנינים להשלים את כל המלכויות בברכה אחת.

צריך ביאור שהרי בראשי חדשים נאמר זמן **כפרה** לכל תולדותם, אם כן מדוע לא הוזכר ענין זה במטבע ראשי חדשים. אלא שמע מינה שענין הזכרון הוא שיעלה זכרונו לטובה לפניו, ובזאת יתכפרו לנו חטאותינו. וכן ראש השנה נקרא יום הזכרון. שבתחילת החודש והשנה טמונים כל החודש. **וכן ידוע בשם החזון איש שאמר להקפיד מאוד שראש חודש יהיה יום מוצלח בתפילות ובלמוד ועל ידי זה יושפע כל החודש.**

ולא ידענא אי אמר בה שמחה [בר"ח] צריך עיון, מהיכי תיתי שיהיה כאן דין שמחה. הרי ראש חודש ודאי לא נאמר בו דין שמחת ראש חודש. ונראה שכיון שמצינו שיש דין סעודה בראש חודש, וסעודה יסודה בחיוב שמחה. ויתכן שרק בשעת הסעודה יש בה דין שמחה ולא בכל היום. ומאידיך יש בראש חודש איסור הספד.

בענין החתימה בראש חודש צריך ביאור מדוע אין חותם בראש חודש. ונראה שבשבת ויום טוב יש שני חלקים, נתינת היום וקידוש היום שאסור בעשיית מלאכה. ובראש חודש יש רק את נתינת היום ולא קידוש היום. שאיננו אסור בעשיית מלאכה. ויתכן שהטעם שסבר שיש בו קדושה הוא משום

מבואר מפשטות הגמ' שסברה שמחלוקתם היא מה חשוב. אף ללא כל דרשה. **וצ"ב** מהו ענין החשיבות שנחלקו בו. ועוד שאם באמת יסוד מחלוקתם בסברא לא מסתבר שיבואו הפסוקים ויהפכו את הסברא. שהרי לעולם אין הכרע גמור מן הפסוקים נגד הסברא, ולעולם אפשר להטות את הפסוקים ודרשותיהם אל הסברא. משום שכך היא מלאכת הדרשה לכוון את הסברא ולכוון את הפסוק. והן אמת שאם היו הפסוקים מפורשים לא היה אפשר להטותם על פי הסברא, **אך כיון שמעיקרא אין הכרע גמור בפסוקים כך ניתנו הפסוקים להידרש שיוכרעו על פי הסברא. והוא ענין ארוך ואין כאן מקומו.**

ונראה לומר שגם לפי המסקנה שנחלקו בפסוקים אין הכוונה שהפסוקים הופכים את הסברא על פיה. אלא יש כאן שני